

Využití konceptu subkultur v sociologii sportu

Arnošt Svoboda¹

Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika

The Concept of Subcultures in the Sociology of Sport. The paper links two fields of research: subcultural studies and sociology of sport. The aim of the paper is two-fold. First, it presents the current state of research of subcultures with a brief historical outline and theoretical ground. Second, it outlines sporting subcultures together with the specific tool for exploring them – the subcultural capital. The nature of subcultural capital, which is based on authentic subcultural practices, suggests possible further extension of subcultural studies which are often limited to youth and lifestyle sport communities. Thus, it indicates on going relevance of the concept of subculture which is questioned in contemporary post-subcultural studies.

Sociológia 2017, Vol. 49 (No. 5: 542-560)

Key words: *Subcultures; sociology of sport; subcultural capital*

Subkultury či různé typy svébytných komunit jsou častým námětem studií zabývajících se specifickými skupinami v rámci společnosti, jejich odlišnostmi, postojem ke svému okolí nebo třeba distinktivním utvářením skupinové identity. (Viz např. Driver 2011; Hodkinson 2016; Smolík 2015) Také v oblasti sociologických studií sportu si koncept subkultur získal oblibu jako nástroj pro zachycení sociálních formací zejména v těch sportovních disciplínách, které bývají označovány jako alternativní, extrémní či lifestylové. (Viz např. Gilchrist – Wheaton 2016; Honea 2013; Wheaton 2015)

V tomto textu bych chtěl nejprve optikou sociologie nabídnout stručný přehled aktuálního stavu subkulturálních studií. Nutno dodat, že momentálně probíhá na půdě sociologie debata nejen o teoretickém vymezení konceptu subkultur, ale i o jeho samotné relevanci, což prozatím není v tuzemských sociologických textech širěji reflektováno. Příspěvkem do této debaty bude zejména druhá část článku. V ní budu s využitím teoretického základu i empirických studií prezentovat specifický analytický nástroj pro uchopení a popis nejen sportovních subkultur – subkulturální kapitál (založený na teorii symbolického kapitálu Pierra Bourdieu a empirických studiích zejména Sarah Thornton, Belindy Wheaton a Becky Beal). Ten bude také mým argumentem hovořícím ve prospěch pokračující legitimacy konceptu subkultur.

V první části stručně představím koncept subkultury a výčet základních teoretických škol zabývajících se subkulturami včetně zásadních bodů sportu mezi jednotlivými přístupy. Následně se zaměřím na oblast sportovních subkul-

¹ Korespondence: PhDr. Arnošt Svoboda, Ph.D., Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého v Olomouci, třída Míru 117, 771 11 Olomouc, Česká republika. E-mail: arnost.svoboda@upol.cz; tel.: +420-731-061 435.

tur a po stručném úvodu představím koncept subkulturního kapitálu jako analytického nástroje – zde primárně ve sportovní sociologii. Na závěr naznačím možné cesty, kam směřovat další výzkum v oblasti subkultur.

Definice subkultury

Termínem *subkultura* máme implicitně na mysli sociální formaci, která se distinktivními znaky liší od většinové společnosti nebo kultury. Zároveň její členové vědomě sdílejí vlastnosti, které z nich tvoří komunitu, což je ostatně koncept, který se subkultuře blíží možná nejvíce. (Thornton 1995) Zároveň subkultura obsahuje prvky čehosi neoficiálního, neformálního a téměř podloudného. V každém případě už samotná předpona *sub-* naznačuje, že v tomto případě jde o jednu ze součástí celku. Ta tvoří alternativu k většinové kultuře, ať už stylem života, statusem svých členů nebo distinktivními praktikami. (Colosi 2010; Smolík 2015) Z hlediska analýzy subkultur je důležitá připomínka Sarah Thornton, která označuje proces popisu subkultury zároveň za proces její konstrukce, neboť subkultura není ničím objektivním, existujícím *per se*, nýbrž právě sociálním konstruktem. S tímto souvisí i autorčina druhá připomínka o časté zaujatosti subkulturálních studií skupinami více či méně deviantních jedinců, extrémními praktikami, maskulinitou či mladými lidmi. (Thornton 1995) Nepovažuje to za primárně chybné, nicméně upozorňuje na mnohem širší záběr subkulturálních studií, jak ostatně sám zmíním v závěru textu.

Jeden z významných teoretiků subkultur, David Muggleton, uvádí ve svém encyklopedickém příspěvku, že vzhledem k nedostatku shody na definici subkultur za ně lze považovat ty sociální skupiny, jejichž specifická identita, styl nebo sdílené vzorce jednání jsou do té míry signifikantní, že je více či méně ostře vydělují z „domovské“ kultury (2007). A výčet hlavních definičních prvků uvádí Peter Donnelly ve svém dnes již klasickém textu z oblasti sportovní sociologie, *Sport Subcultures*. Ty jsou nicméně aplikovatelné i na výzkum subkultur jako celek: Jedná se o 1. identifikovatelnou skupinu v rámci širší kultury, 2. je složena z menších skupin nebo jednotlivců, 3. aktéři vykazují a navzájem sdílejí některé distinktivní znaky (normy, postoje, styly oblékání nebo specifický jazyk), ovšem zároveň sdílejí charakteristiky i s mainstreamovou kulturou, 4. uvedené vykazované signifikantní znaky jsou v životním stylu aktérů dominantní, 5. subkultury jsou utvářeny kolem centrální aktivity, 6. členové se aktivně podílejí na konstrukci subkultur a to 7. skrze procesy komunikace (1985).

Mnoho autorů upozorňuje na potřebu reflektovat umístění subkultur v sociální struktuře, které pochopitelně ovlivňuje i jejich formální vlastnosti a konstrukci identity jejich členů. (Bennett 2004; Colosi 2010; Donnelly – Young 1988; Shildrick – MacDonald 2006) Zároveň však nelze zapomenout na

mikrosociologickou analýzu subkultur, tedy na subjektivní prožívání členů, kteří se často o ústředních subkulturních praktikách vyjadřují jako o *stylu života*. (Gilchrist – Wheaton 2016; Wacquant 2011)

Výzkum subkultur

Chicagská škola

Autoři sdružení kolem katedry sociologie na University of Chicago, často označovaní jako *Chicagská škola*, publikovali v 20. letech dvacátého století první studie zaměřené nejprve na sociální ekologii urbánního prostředí a v něm umístěné specifické sociální skupiny s odlišnými normami jednání. *De facto* studovali subkultury, aniž by zpočátku toto označení užívali. (Thornton 1997) Počínaje vlivnou esejí R. E. Parka *The City* (původně 1915; 1984), formovali a rozvíjeli své výsostně empirické a mikro-sociologické zaměření a svůj zájem o specifické profesní a lifestyle skupiny, čímž položili pevný základ pro celý obor subkulturních studií. Subkulturní skupiny, či též sociální světy, byly často popisovány ve spojení s distinktivní formou deviantního jednání, vnitřními afektivními vztahy a sadou odlišujících faktorů jako je slovní zásoba, styl mluvy a uvažování, způsob chování a preference životních hodnot. Důležitým, a pro celý koncept subkultur signifikantním, faktem bylo, že popisované skupiny sice vykazovaly určité odlišující znaky, nicméně jako celek nebyly zcela odděleny od majority; stále sdílely většinu každodenních norem se svým okolím. (Cohen 1997a; Colosi 2010; Cressey 1997; Thornton 1997)

Řada studií, zejména z pozdějšího období Chicagské školy, používá pojmy, které sledují obdobnou logiku jako Bourdieuho *symbolický kapitál*, aniž by ovšem na sebe francouzský a chicagští sociologové aktivně odkazovali. Howard Becker například popisuje komunity jazzových hudebníků se specifickým životním stylem a názory a takto je vlastně prezentuje jako deviantní subkulturu. Sami hudebníci potom užívají výrazy, které normativně označují členy vlastní subkultury jako *hip* oproti svému, z jejich pohledu laickému, okolí, což jsou *squares*. Napříč komunitou je sdílena zcela jasná představa, co znamená být *hip*, kde dominuje zejména status výjimečnosti a možnosti sám si stanovit pravidla jednání, která umělcům nikdo nemá právo vnucovat zvnějšku. Oproti tomu *squares* jsou opovrženíhodní. Mohou se snažit pochopit muzikanty a jejich pohled na okolní svět, nicméně v očích *hip* komunity bude výsledkem vždy jen póza či rádobý-role. To vše přesto, že „symbióza“ obou komunit je nezbytná, neboť *squares* a jejich hudební preference jsou často jediným zdrojem příjmu hudebníka. (1951; 1997; dále viz Polsky 2007)

Birminghamská škola

Zásadním příspěvkem evropské sociálně-vědní tradice k výzkumu subkultur byla v první řadě tzv. *Birminghamská škola*, tedy autoři sdružení kolem University of Birmingham a tamějšího *Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS). V 50. letech dvacátého století byly publikovány první významnější studie zkoumající situaci dělnických tříd po 2. světové válce, které následně v 70. letech došly svého zastřešení v podobě založení CCCS. Obecnými myšlenkovými a teoretickými zdroji byli zejména výrazně levicoví filosofové A. Gramsci (koncept hegemonie) nebo L. Althusser (koncept ideologie), dále F. Saussure formulující základní teze strukturalismu a později potom M. Foucault, M. de Certeau nebo J. Lacan. (Balon – Hladík 2010; Bennett 2004; Grossberg 1997)

Vůdčí osobnost CCCS konce šedesátých let, Stuart Hall, definuje dvě základní paradigmatu studia kultury: kulturalistické a strukturalistické. Paradigma kulturalistické vidí kulturu jako množinu sociálních praktik, které v sobě spojují vlivy historicky a sociálně ukotvených skupin a zároveň jako „žitou“ tradici, skrze níž tyto skupiny na praktické úrovni reagují na okolní podmínky. Strukturalistické paradigma naopak výzkumný zájem vrací zpět k obecným zákonitostem sociální interakce a reprezentace – daných pochopitelně zasazením do konkrétní sociální struktury. (Balon – Hladík 2010; Hall 1980, 1997)

Obecnou charakteristikou empirických studií birminghamských autorů je důraz na třídní rozvrstvení společnosti jako základní determinant sociálního jednání a z něj plynoucí kulturní a politickou rezistenci zkoumaných komunit. Analyzovaným jevem jsou často různé formy stylů: hudba, oblečení, účesy, jazyk. (Clarke et al. 2006; Cohen 1997b; Hebdige 1979; Smolík 2015) Sportovní subkultury mezi objekty studií nepatřily. Provozování sportu bylo v té době chápáno spíše jako součást mainstreamu, zatímco například nové hudební styly konotovaly vzdor a rebelii. (Hughson 2008) Ze současného pohledu jsou autoři CCCS často kritizováni za přílišný důraz na empirii (snad mimo teoretické texty S. Halla), avšak zároveň jsou jim vyčítány nedostatky v základní metodologii a etnografické práci. (Balon – Hladík 2010; Shildrick – MacDonald 2006; Wheaton 2007)

Sarah Thornton – subkulturní kapitál a jeho aplikace

V souvislosti se subkulturním kapitálem nelze opominout stěžejní dílo socioložky kanadského původu Sarah Thornton, *Club Cultures: Music, Media, and Subcultural Capital* (1995). Jako zdroje inspirace autorka uvádí Chicagskou školu a její důraz na empirické studie před čistě teoretickými kategoriemi a přímo v jejich textech lze vysledovat inspiraci Howardem Beckerem (1951,

1997) a jeho pojetím *statusu* v subkulturních formacích, viz jeho kategorie *hip* a *square*. (Thornton 1995)

V pojetí Thornton nejsou subkultury prostředkem rezistence vůči hegemonné kultuře (alespoň ne primárně), nýbrž subjektem, který s ní, a zejména s médií, koexistuje. (Hughson 2008) V tomto se také liší od dalšího svého vzoru, Pierra Bourdieu, s jehož různými typy kapitálů ve svých analýzách pracuje. Bourdieu naopak klade důraz na mocenský charakter vztahů v rámci sociálních polí. (Bourdieu 1998a) Ta jsou ustavena jako systémy specifických pozic aktérů, jež jsou dány jejich dispozicemi pro konkrétní postoje, činnosti a hodnoty (takto vznikají specifická pole, např. ekonomické, mediální, politické nebo sportovní; Bourdieu 1978, 1998b). Snahou aktérů je zaujmout dominantní pozici v rámci daného pole umožňující prosazovat vlastní hodnoty a zájmy. Tato specifika jednotlivých polí jsou však relativní, tedy plně pochopitelná pouze v kontextu sousedících polí. (Bourdieu 1984, 1998a)

Pro Thornton jsou subkultury *kulturami vkusu*. Nositelem vkusu (tedy subkulturního kapitálu) je ten aktér komunity, jenž si osvojil odpovídající účes, slang, taneční a módní styl a ví „co se děje“. V tomto bodě Thornton odkazuje na Bourdieuho kapitál *kulturní* (1984, 1998a). Důraz je kladen na přirozenost a samozřejmost při prezentaci „stylotvorných“ prvků, kterou nesmí okolí vnímat jako chťenou či ostentativní – tímto by byl status autentického člena subkultury narušen. (Thornton 1995)

Subkulturní kapitál ve sportovních komunitách: „being real“

Pojetí subkulturního kapitálu u B. Wheaton a B. Beal a jejich spolupracovníků je základní inspirací pro tento text. Svou konceptualizací subkultur stojí na pomezí tzv. post-subkulturálního výzkumu a spíše tradičních směrů, když ve svých analýzách přímo odkazují k Sarah Thornton. Obě autorky využívají subkulturního kapitálu jako distinktivní vlastnosti těch aktérů subkultur či komunit, které lze označit jako *core members* (Beal – Weidman 2003; Gilchrist – Wheaton 2016), tedy opravdové či klíčové členy. Při definici specifických charakteristik těchto zásadních aktérů subkultury stavějí autorky, jak samy uvádějí, na konceptu *kulturního kapitálu* Pierra Bourdieu. (Bourdieu 1984, 1998a; Wheaton 2000) Dle mého je však přiléhavější jejich subkulturní kapitál ztotožnit spíše s *kapitálem symbolickým*, byť se domnívám, že tato úroveň rozlišení není pro Wheaton a Beal zásadní, neboť ve svých studiích subkultur je pro ně zásadní etnografický, mikrosociologický pohled. (Beal – Wilson 2004; Wheaton 2000; Wheaton – Beal 2003)

Symbolický kapitál je dle Bourdieuho charakteristický pro každé ze specifických sociálních polí. (1984, 1998b; Tomlinson 2004) Vzniká transformací kteréhokoliv typu kapitálu, který je v daném poli jeho aktéry uznáván a oceňován. Jinými slovy, vykonává-li jedinec praktiky, jež jsou v souladu

s dominantními normami a hodnotami daného pole, je jeho jednání vnímáno a hodnoceno jako očekávané, adekvátní a smysluplné. Takto jednající potom disponují *symbolickou mocí* (tzn. výjimečným statusem) v rámci daného pole odvíjející se od míry akumulovaného symbolického kapitálu. (Bourdieu 1992; Bourdieu – Wacquant 1992)

Akumulací sociálních vztahů a autentických praktik je tedy v oblasti subkulturálních studií ustavena příslušná verze symbolického kapitálu – subkulturální kapitál, jenž je reprezentován jako sada dovedností, postojů, schopností a odhodlání, které Beal a Wheaton označily jako *culture of commitment*. (Wheaton – Beal 2003) Podstatou subkulturálního kapitálu je totiž nikoliv aktivní rezistence vůči vnějším subjektům, ale vnitřně konzistentní a autentické praktiky, které nejsou vnímány jako umělé nebo utilitární a ovládané jinými zájmy než samotným zaměřením se na klíčové sportovní praktiky. (Beal 1995; Beal – Weidman 2003; Beal – Wilson 2004; Wheaton 2000; Wheaton – Beal 2003)

Post-subkulturální studia

Nová vlna subkulturálních studií, rozvíjející se přibližně od konce 90. let, reaguje na nástup postmoderních koncepcí a jako taková se ve velkém zaměřuje na kritiku předcházejících metodologických a analytických přístupů ve výzkumu subkultur. Dle předních představitelů *post-subkulturálních studií* není tradiční koncept subkultur s to smysluplně zachytit soudobou podobu subkulturálních formací. Andy Bennett například uvádí, že tradiční pojetí subkultury se blíží spíše nevalidní romantizující abstrakci, nežli serióznímu teoretickému konceptu a závěry klasických studií byly založeny spíše na předpokladech výzkumníků, nežli na etnografické práci (2004). Postmoderní kontext inspiruje post-subkulturalisty v jejich důrazu na individualismus (Blousien 2003), nestálost subkulturálních formací (Weinzierl – Muggleton 2003) či odmítání strukturálního determinismu. (Martin 2004)

Texty post-subkulturálních teoretiků se prolíná postmoderní obrat ke skeptickému pohledu na schopnost nějakého uceleného konceptu vůbec obsáhnout a popsat ustálenou sadu praktik a postojů určité komunity. (Bennett 1999) Postmoderní komunity zde jsou prezentovány jako fluidní – přechodné, nestálé, neustálé se měnící a decentralizované. Jsou spíše souhrnem individualizovaných praktik a životním stylem, nežli formacemi s jasně identifikovatelným „jádem“. (Stahl 2003; Stapleton – Terrio 2012; Weinzierl – Muggleton 2003; Wheaton 2007) Také proto se objevují návrhy různých konceptů, jež by mohly nahradit „staré“ subkultury, jako jsou životní styl (Chaney a Miles) nebo scéna (Kahn-Harris). (Hodkinson 2016) Andy Bennett (1999) v této souvislosti aplikuje Maffesoliho pojem *neo-kmenů*, které představují postmoderní reakci na selhání institucí modernity, což vede aktéry k opětovnému hledání komunit podobně smýšlejících jedinců, se sdílenou zkušeností a vkusem, aniž by bylo

jejich jednání svázáno pevnou organizací. Stávají se tak nomády, symbolickými kočovnými přecházejícími mezi styly nebo módními preferencemi. (Viz Maffesoli 1996)

Nutno dodat, že v poslední dekádě lze dohledat mnoho textů, které otáčejí pozornost subkulturálního výzkumu zpět k některým tezím ať už Chicagské školy nebo CCCS. Jedním z bodů opětovné kritiky post-subkulturálního přístupu je absence strukturálně podmíněných faktorů, sociálních odlišností a nerovností ve vysvětleních, které post-subkulturální studie nabízejí. Koncepty jako jsou rasa, exkluze, moc, třída, segregace, jež byly v „post-birminghamské“ éře výzkumu téměř programově opomíjeny, jsou nově prezentovány jako stále aktuální a relevantní. (Gilchrist – Wheaton 2016; Shildrick – MacDonald 2006) Zároveň autoři upozorňují na potřebu větší senzitivity vůči „civilnějším“ formám subkultur s tím, že ne všichni aktéři sdílející nějakou podobu subkulturální identity jsou spojeni se „spektakulárními“ komunitami typu extrémních sportů nebo alternativních hudebních stylů. Tento směr uvažování souhlasí s častým zdůrazňováním mizejícího jasného odlišení mezi alternativními životními styly a mainstreamem, což vede (v souladu s tezemi post-subkulturalistů) k potřebě inovovat některé analytické koncepty vytvořené pro studium subkultur jako jasně ohraničených entit. (Colosi 2010; Driver 2011; Hodkinson 2016; Honea 2013; Fincham 2007; Weinzierl – Muggleton 2003) A právě koncept subkulturálního kapitálu může být cestou, jak subkultury uchopit, analyzovat a interpretovat.

Sportovní subkultury

Po obecně pojaté předchozí části se ve zbytku textu soustředíme na oblast sportovních subkultur. Primárním zájmem jsou zde sporty nazývané jako alternativní, extrémní, akční nebo lifestylové (Wheaton 2004)², které bývají častým předmětem zájmu subkulturálních studií. Přesné vymezení disciplín, které spadají pod tato označení, pochopitelně nenalezneme. Běžně sem bývají řazeny sporty jako skateboarding, snowboarding, kitesurfing, parkour, BMX, base jumping, skikros či extrémní lyžování obecně a mnoho dalších. Ačkoliv některé z těchto sportů jsou již součástí velkých a vysoce medializovaných podniků typu olympijských her nebo X Games, přesto stále alespoň zčásti vykazují charakteristiky, které je vydělují od sportů takzvaně *mainstreamových* (tradiční disciplíny jako jsou fotbal, hokej, atletika apod.). Dle Rineharta představují alternativu mainstreamovým sportům a jejich hodnotám, ať už na praktické či ideologické bázi (2000). V tomto textu využívám zejména pojmu *lifestylové sporty*, který je založen nikoliv na teoretické klasifikaci, ale na

² Tyto pojmy jsou často užívány jako synonyma, přestože někteří autoři je dle různých kritérií dále rozlišují. (Wheaton 2004) Podrobnější popis je však nad možností tohoto textu.

praktickém užívání samotnými aktéry těchto disciplín a zároveň reflektuje socio-historický kontext, v němž se tyto sporty vyvíjejí. (Wheaton 2004)

Existuje ovšem i další velká oblast sportovních subkultur, kterou tvoří nikoliv jen samotní aktivní sportovci, ale i fanoušci a diváci obecně. (Např. Smolík 2008) Lze se domnívat, že v oblasti lifestylových sportů dochází ke značnému překryvu skupin aktérů praktikujících danou disciplínu a jejich publika. K výraznému rozdělení nastává až během procesu komodifikace dané disciplíny, kdy tato se stává objektem zájmu masových médií a jiných komerčních zájmů. (Beal – Wilson 2004) U řady mainstreamových sportů sledujeme naopak zřetelné vydělení různých kategorií fanoušků, diváků, chuliganů, ultras či podporovatelů. (Giulianotti 2002; Smolík 2008) Ti jsou často v těsném spojení s konkrétním klubem, nicméně jak ukazují výzkumy třeba ve fotbalovém prostředí, tato vazba může být i negativní – členové fandovské subkultury mohou odmítat hodnoty a styl managementu „svého“ klubu a mohou být vůči nim v aktivní opozici. (Numerato 2015) Témata jako konstrukce identity navázaná na subkulturní prostředí nebo reflexivní postoj k vnějším vlivům vlastně propojují oblast subkultur v rámci sportu mainstreamového a lifestylového. Následující nástin distinktivních charakteristik sportovních subkultur tak lze spojit s oběma zmíněnými podobami sportovního pole:

Na základě teoretických i empirických studií může být pro sportovní subkultury charakteristický například *životní styl*. Provozování sportovních aktivit je propojeno s identitou aktérů; oni jen nepracují určitý sport, ale jsou přímo oněmi „skejťáky či bajkery“. (Gilchrist – Wheaton 2016; Honea 2013; Rinehart 2000; Wheaton 2004, 2010) Už z Donnellyho definice dále vyplývá, že subkultura se *odlišuje* od majoritní populace (1985). Klasičtí autoři subkulturálních studií popisovali jak na první pohled viditelné odlišující vnější znaky (Hebdige 1979), tak spíše symbolické vymezení se pomocí postojů nebo vnitřních norem komunity. (Becker 1951; Cressey 1997; Fincham 2007)

Častým distinktivním znakem subkultur je *rezistence* vůči vnějším hegemonním vlivům. Ta může mít různé zdroje i formy: u autorů tzv. birminghamské školy je základem třídní rozvrstvení a formou opět styly oblékání, mluvy či hudební preference. (Beal 1995; Hebdige 1979; Kolářová 2011) V lifestylových sportech naopak rezistence často vychází ze specifického životního stylu. Příkladem může být odpor části skateboardingové nebo windsurfingové komunity proti zařazení těchto disciplín na program olympijských her. (Coates et al. 2010; Crosset – Beal 1997; Jenks 2006; Thorpe – Wheaton 2011) *Komeracionalizace* ve vztahu k lifestylovým sportům je ostatně dalším častým tématem studií (i ve spojení s vlivem masových médií). Komerční a mediální vlivy nejsou v subkulturách primárně odmítané, pokud nenarušují autenticitu komunity. Naopak, subkulturní aktéři běžně aktivně

využívají masová nebo sociální média (Wheaton 2000; Wheaton – Beal 2003), nebo se sami věnují komerční činnosti, např. prodeji sportovního zboží potřebného pro samotnou sportovní aktivitu. (Edwards – Corte 2010; Stranger 2010) Rozpor nastává spíše ve chvíli, kdy jsou původní ryze lifestyle disciplíny přetvářeny ve sporty soutěžní (např. v sérii X Games, což je každoroční sportovní událost zahrnující letní i zimní tzv. extrémní sporty) a jejím aktérům jsou vnucovány praktiky, jež jsou původní alternativní podobě disciplíny cizí – předepsané oblečení nebo povinné sportovní prvky. (Rinehart 2008; Thorpe – Wheaton 2011) Zde vstupuje do hry otázka hranice mezi subkulturou a mainstreamem, někdy popisovaná pomocí konceptu *authenticity*. Ten lze na jedné rovině popsat jako reflexivní kvalitu vepsanou v těle aktéra v podobě sdílených dispozic (daných výchovou i následnou zkušeností) a reprezentovanou skrze jeho praktiky. (Driver 2011; Fincham 2007; Thornton 1995; Wacquant 2011 – na teoretickém základě Bourdieuho 1977, 1984, 1992 a částečně i A. Giddense 1979) Druhá rovina plně závisí na jednání aktérů. To je autentické tehdy, pokud je zaměřeno na sdílený sportovní prožitek bez utilitárních zájmů. (Beal – Weidman 2003; Beal – Wilson 2004; Gilchrist – Wheaton 2016; Salome 2010) Opět platí, že například mediální vlivy nejsou *a priori* odmítané, ovšem pouze tehdy, pokud nejsou vnímány jako prvoplánově aranžované a bez praktické vazby na subkulturní prostředí. (Wheaton 2000; Wheaton – Beal 2003) Specifickou podobou „spolupráce“ médií a subkultur je jejich prezentace v *on-line* prostředí (sociální sítě, diskusní servery, blogy nebo YouTube). Ty mohou sloužit například jako zdroj informací o sportovních technikách a k výměně zkušeností (Wilson 2008; Kidder 2012) nebo k navazování kontaktů – často napříč etnickými a geografickými hranicemi. (Thorpe – Ahmad 2015)

Subkulturní kapitál jako analytický nástroj v sociologii sportu

Jak už bylo řečeno, prezentovaný koncept subkulturního kapitálu vychází v teoretické rovině z tezí Pierra Bourdieu a v rovině aplikační potom zejména z textů Sarah Thornton, Belindy Wheaton či Becky Beal. Jako takový se více či méně explicitně proplétá přístupy ke studiu subkultur uvedených v předchozích částech. Nyní tedy subkulturní kapitál představím jako možný nástroj pro popis subkultur, včetně příkladů z různých studií ilustrujících faktory podílející se na jeho ustavení.

Již zmíněné autorky popisují prostředí různých subkultur: Thornton klubovou (1995) a Wheaton s Beal sportovní – skateboarding či windsurfing. (Beal – Wilson 2004; Wheaton 2000; Wheaton – Beal 2003) V těchto komunitách identifikují distinktivní charakteristiky jejich aktérů, které jim zaručují uznání a status autentického účastníka dané subkultury; je tedy zřejmé, že tyto charakteristiky nejsou významné samy o sobě, nýbrž až na základě uznání od

ostatních členů komunity. Už jsme si ukázali, jak toto pojetí souvisí s konceptem *symbolického kapitálu* Pierra Bourdieu. (Bourdieu – Wacquant 1992) Nejedná se totiž jen o znalosti a dovednosti (což by odpovídalo spíše Bourdieuho pojetí kapitálu *kulturního*, 1984), ale o jejich ocenění ze strany dalších členů.

Jaké faktory se mohou podílet na ustavení subkulturního kapitálu ve sportovní oblasti? V prvé řadě je to samotná sportovní aktivita. Ať už se jedná o sporty ryze alternativní nebo sporty tradiční nicméně s výraznými subkulturními prvky, ovládnutí ústředního sportovního stylu nebo techniky je nezbytné pro akumulaci subkulturního kapitálu. Prokázání ovládnutí techniky však neimplikuje nutnost vítězství v soutěži. Zejména v lifestyleových disciplínách, jako je třeba *parkour*³, je patrný důraz na předvedení sekvence technik (tzv. *flow*) a posouzení ze strany ostatních spíše než na soutěžní aktivitu. (Kidder 2012, 2013; Svoboda 2016b) Nicméně ani v případě komunity mainstreamového sportu, bazénového plavání, nemusí být úspěch na soutěžích vysoce hodnocen sám o sobě. U tohoto typu výkonnostně zaměřených sportovních disciplín jde pochopitelně o mnohem významnější faktor, ovšem výstupy případové studie v dané oblasti ukazují, že soutěžní výsledky pro akumulaci subkulturního kapitálu nestačí a musí být doplněny viditelným plným soustředěním se na sportovní výkony a sportovní přípravu. Jinými slovy je třeba, aby sportovní aktéři kladli sportovní praktiky na přední místo ve svém životě a podřizovali jim svůj životní styl. (Svoboda 2016a; srovnej Dant – Wheaton 2007) Už známe označení *culture of commitment*, tedy kulturu oddanosti dané aktivitě. S tímto souvisí ryze ne-utilitární postoj aktérů k subkulturnímu prostředí a aktivitám, v rámci něhož nekalkulují možné zisky či ztráty, ale věnují se naplno své disciplíně pro samotné potěšení z této činnosti. (Wheaton 2000) Díky tomuto *vsazení* do subkulturního prostředí jsou aktéři též oprávněni posuzovat praktiky ostatních jedinců ve svém okolí. (Viz Bourdieu 1998a)

Důraz na neutilitární praktiky je podpořen i charakterem prostředí (materiálního i symbolického), v němž se aktéři pohybují. Aktéři zpravidla dovedou velmi přesně vycítit vlivy, které jsou danému subkulturnímu prostředí cizí a mají potenciál jej narušovat, korumpovat. Může se jednat například o vliv médií, komerčních zájmů či dopingu. Škodlivá však není samotná přítomnost těchto vlivů. Teprve jejich dominance a převládnutí v daném prostředí se stává škodlivým. Například komerční média mohou velmi dobře sloužit k rozšiřování informací o dané sportovní disciplíně, ať už formou zpravodajství, přenosů

³ Parkour je relativně nová disciplína s původem ve Francii konce osmdesátých let založená na fyzickém překonávání překážek převážně v městském prostředí s důrazem na estetickou stránku pohybu (šplhání a skoky ze zdi a přes zdi, přeskokování volných prostor atd.). Samotnými aktéry často zmiňovanou definicí je schopnost rychle a efektivně se přemístit z bodu A do bodu B. Jedinec praktikující parkour se nazývá *traceur*. (Kidder 2012, 2013)

soutěží nebo reklam. I v ryze neformálním prostředí *parkouru* lze sledovat aktivní práci se sociálními médii, kde zejména YouTube má výjimečnou pozici jako kanál pro prezentaci návodů a inspirací pro nácvik technik. (Kidder 2012; Svoboda 2016b; Wheaton 2015; Wheaton – Beal 2003) Takovéto subkulturní prostředí označují někdy jeho členové na praktické rovině jako „zdravé“ nebo „čisté“, tj. oproštěné od rušivých vlivů, které jsou danému prostředí cizí. (Svoboda 2016a) Oproti tomu dominantní vliv masových médií a reklamního průmyslu mnozí aktéři lifestyleových komunit vnímají jako neautentický pro danou komunitu. Ve spojitosti s těmito vlivy bude proto docházet pouze k omezené či žádné akumulaci subkulturního kapitálu. (Salome 2010; Wheaton – Beal 2003)

Ambivalentní vztah k mediálními a komerčním vlivům (a o ty jde především) lze ilustrovat i na sporech v rámci komunit původně lifestyleových sportů, které byly či jsou plánovány k zařazení mezi sporty olympijské nebo třeba do seriálu soutěží X Games. Část aktérů zde vidí mediální a komerční propagaci jako cestu ke zviditelnění disciplíny a alespoň částečné profesionalizaci, zatímco zbylá část vystupuje proti inkorporaci „své“ disciplíny mezi komerční a medializované sporty a argumentuje právě oním korupčním vlivem vnějších zásahů na autenticitu a nezávislost disciplíny. (Rinehart 2008; Thorpe – Wheaton 2011; Wheaton 2015)

Subkulturní kapitál může být dále akumulován na základě altruistického chování, zaměřeného na nezištnou pomoc ostatním členům subkultury. Příkladem je příprava a zajištění tras ve sportovním lezení, které často závisí na dobrovolném zapojení zkušených lezců, kteří věnují svůj čas (a v některých případech i finanční prostředky) tomu, aby ostatním umožnili věnovat se této disciplíně. Význam, který tato aktivita má pro jednotlivé aktéry, spočívá v činnosti samotné. (Rendueles 2015) Vztahy v rámci subkultury jsou též důležitým faktorem akumulace subkulturního kapitálu. Zdá se však, že spíše než o posilování homogenity dané skupiny *per se*, jde v mnoha případech o přijetí místa ve struktuře této skupiny, s níž je spojen odpovídající styl jednání, který je implicitně normativní. (Dupont 2014) Sociální struktura v rámci sportovních subkultur je totiž též strukturou mocenskou. Ať už se jedná o zkušenější kolegy, často v pozici vzorů, nebo třeba trenéry v případě formálněji organizovaných disciplín, pokud nově příchozí jedinec touží „zapadnout“ do komunity, musí se řídit dle představ a rad jedinců s dominantní pozicí v mocenské struktuře. Ta může být definována formálně (trenér, instruktor), nebo spíše symbolicky (např. populární parkourová „hvězda“ se svým kanálem na YouTube). (Donnelly – Young 1988; Kidder 2012; Svoboda 2016a)

Subkulturní aktéři často prezentují určité charakteristiky své subkultury, které lze chápat jako distinktivní – vydělující tuto subkulturu z mainstreamu (aniž by je explicitně označovali jako formu protestu či revolty). Kidder ve

svém popisu parkourové komunity zmiňuje takzvané *rituály rizika*. Členové subkultury při svých pohybových aktivitách vědomě podstupují určitou míru rizika, které si jsou vědomi. Nicméně zároveň popisují přesné kroky, kterými toto riziko minimalizovat a převést na únosnou mez. Těmito jsou zejména pečlivý nácvik jednotlivých technik a odpovědný přístup k jejich praktikování. Tímto se zároveň autentický *traceur* liší od vnějšího pozorovatele (ten tyto techniky neovládá) i od rádoby zkušeného traceura, jehož praktiky jsou však zaměřeny čistě na vnější efekt a ostentativní „předvádění se“ (např. skoky z příliš velké výšky, kde již není možné plně kontrolovat bezpečný dopad). (Kidder 2013)

Oproti výše zmíněným faktorům spíše symbolické povahy, mnoho sportovních disciplín vyžaduje i odpovídající materiální vybavení, třeba ve formě oblečení a různých doplňků. Různé studie však naznačují, že důraz často není, alespoň ne v oblasti alternativních sportů, kladen na cenu či exkluzivitu vybavení, jako spíše na přirozený styl jeho využívání. Slovy Bourdieuho teorie, spíše než materiální kapitál je oceňován kapitál fyzický a zejména potom ztělesněný kulturní kapitál (tedy kulturně a symbolicky definovaná očekávání vtisknutá přímo do tělesných praktik). (Dant – Wheaton 2007; Thornton 1995, Wheaton 2000)

Přechozí výčet distinktivních charakteristik sportovních komunit, na jejichž základě dochází k akumulaci subkulturního kapitálu, není vyčerpávající. Studie mnoha dalších uskupení by jistě ilustrovaly různé variace výše popsaného. Analýza subkulturního kapitálu nám každopádně umožňuje vymezit hranice dané subkultury tím, že nasměruje naši pozornost k charakteristikám, které sami členové subkultury uznávají jako významné a distinktivní (Jensen 2006). Z hlediska teorie Pierra Bourdieu tak samotná přítomnost a proces „zvýznamňování“ dílčích praktik, na jehož základě je utvářen subkulturní kapitál (jako forma kapitálu symbolického), potvrzuje danou subkulturu jako relativně autonomní pole. (Bourdieu – Wacquant 1992) Míra autonomie zde vlastně znamená nezávislost na externích vlivech, které jsou v plně autonomním poli cizorodé, *neautentické*. A právě reflektovaná autenticita tak, jak ji vnímají sami aktéři subkultury, zajišťuje vazbu konceptu subkulturního kapitálu na reálné praktiky v rámci subkultury a reálné prožívání jejich aktérů. (Svoboda 2016a)

Shrnutí a závěr

Hlavním cílem textu bylo shrnutí aktuální podoby výzkumu subkultur a upozornění na možné přínosy využití konceptu subkulturního kapitálu, zejména v oblasti sportovních subkultur. V oblasti české (a potažmo slovenské) sociologie sportu stále zůstává velký prostor pro uplatnění poznatků subkulturních studií. Většina dílčích studií je produkována ve formě kvalifikačních prací na univerzitách – s výjimkou například výzkumného zájmu Josefa

Smolíkova o komunitu fotbalových chuligánů (2008). Tyto výstupy jsou však neprovázané a celkem pochopitelně se soustředí zejména na popis konkrétních komunit. Texty, které by reagovaly na aktuální stav teorie subkultur a zasazovaly svá zjištění do jeho kontextu, chybí; možná i z důvodu poměrně širokého pojetí samotného konceptu subkultury (s výjimkou například před pár lety vydané publikace editované Martou Kolářovou, která je však zaměřena na hudební subkultury, 2011). Koncept subkulturního kapitálu by mohl být inspirací, jak studium subkultur zakotvit v empirických datech.

K představení subkulturního kapitálu jako vhodného nástroje pro analýzu sportovních subkultur mě opravňuje několik skutečností. Zaprvé je to relevance teorie Pierra Bourdieua pro zkoumání sportovní oblasti, kde sám autor ustavil několik základních tezí, z nichž koncept subkulturního kapitálu vychází a dále je rozvíjí. Je to zejména jeho pojetí sportovní oblasti jako relativně autonomního pole, které je přítomností specifického typu symbolického kapitálu do značné míry definováno. (Bourdieu 1977, 1978; Bourdieu – Wacquant 1992) Na základě uznání ze strany členů dané komunity dochází k akumulaci tohoto typu kapitálu a k ustavení výjimečného statusu daného aktéra – potenciální sportovní hvězdy nebo význačného člena sportovní komunity. Základem symbolického kapitálu mohou být různé typy kapitálů, které běžně rozeznává jak Bourdieu, tak jeho následovníci, tedy například sociální (Holland-Smith 2016), kulturní (Thornton 1995), mediální (Driessens 2013), fyzický (Wacquant 2004) nebo materiální. (Dant – Wheaton 2007)

Zadruhé, subkulturní kapitál jako analytický koncept je plně zakotven v každodenním praktickém fungování subkultur a propojen s identitou jejich aktérů. Ti sami reflektují význam, který má pro jejich identitu míra autenticity subkulturních praktik. (Gilchrist – Wheaton 2016) Autentické jsou zde ty praktiky, jež nejsou kalkulované, nýbrž jsou založeny na samotné sportovní aktivitě s přesahem i do jiných částí životního stylu aktérů – pro tyto aktéry jsou navíc samozřejmé a přirozené. (Beal – Weidman 2003; Driver 2011) Proto také aktéři jasně rozpoznají vlivy, které jsou v dané subkultuře cizí, a tedy *neautentické*.

Domnívám se dále, že využití analytického nástroje, jako je právě subkulturní kapitál, může rozšířit tradiční záběr subkulturních studií. Ta jsou zaměřena převážně na komunity mladých lidí (koneckonců, možná nejživější debata o výzkumu subkultur je v současnosti vedena v časopisech typu *Journal of Youth Studies*) a na sporty označované jako lifestyleové a neformální. Využití subkulturního kapitálu nabízí možnost rozšířit studium sportovních komunit i nad rámec těchto dvou omezení. Dílčí studie zaměřené na subkulturní prvky i v komunitách dospělých, kde jsou volnočasové aktivity nahrazovány aktivitami profesními, nejsou výjimkou. Autoři v nich většinou nepracují přímo s konceptem subkulturního kapitálu, nicméně mnohé prvky Bourdieuho teorie jsou

v jejich textech identifikovatelné – zejména koncepty relativní autonomie a symbolického kapitálu. (Viz např. Edwards – Corte 2010; Hodkinson 2016; Roberts 2014)

Další omezující faktor, tedy zaměření se zejména na alternativní sportovní subkultury, je na první pohled mnohem obtížněji překročitelný. Rozšíření zájmu subkulturálních studií i na oblast tzv. mainstreamových sportů se navíc může zdát nelogické. Přesto i zde může aplikace konceptu subkulturálního kapitálu přinést nové poznatky a identifikovat specifické skupiny v rámci tradičních disciplín vrcholového sportu. U nich nalzáme jednak pevné zakotvení v ideologických základech moderního sportu obecně. (Bourdieu 1978) To je tvořeno například přesvědčením o významu soudobého sportu jako celku, vztahem k médiím, dopingů či komerčním vlivům. (Fincham 2007; Smart 2005; Svoboda 2016a) U dílčích formací v rámci mainstreamového sportu (tréninkové skupiny či menší nebo nějakým způsobem exkluzivní kluby) však nacházíme i řadu specifík připomínající spíše klasické definiční znaky subkultur. (Viz Donnelly 1985) Je to například již výše zmíněný důraz za dlouhodobý a zodpovědný přístup ke sportovní přípravě. Dále zde můžeme studovat specifické mocenské vztahy (mezi trenéry a sportovci i mezi sportovci navzájem) nebo sdílený názor na ideální podobu sportovního prostředí bez korumpujících vlivů médií nebo komerce. Jak naznačuje případová studie provedená v prostředí českého vrcholového sportovního klubu, právě negativní vztah k médiím staví specifickou sportovní komunitu v rámci vrcholového a částečně profesionalizovaného sportu do pozice sportovní subkultury vymezující se oproti mainstreamu. (Svoboda 2016a)

Reflexe a popis zmíněných subkulturálních znaků v rámci mainstreamových sportovních disciplín může mít mimo jiné i pozitivní praktické dopady, například pro práci trenérů, plánování anti-dopingových kampaní nebo pochopení vztahu sportovců ke svému tělu a zdraví. Zde všude vstupují „do hry“ specifické vlastnosti daných skupin, jež jsou sice součástí tradičního sportu jako celku, nicméně obsahují i mnoho rysů distinktivních pro tuto konkrétní skupinu či komunitu (zvyklosti, rituály či specifické postoje), jež jsou předávány v rámci procesu socializace nově příchozím.

Mým cílem v tomto textu tedy nebylo pouze představení soudobé podoby subkulturálních studií s důrazem na sportovní oblast. Představení konceptu subkulturálního kapitálu chápu jako příspěvek do soudobé debaty o směřování subkulturálních studií, kde poslední desetiletí znamenala odklon od původního strukturalistického přístupu CCCS a naopak přinesla důraz na nestálost a často i sociální neukotvenost subkulturálních formací. Subkulturální kapitál, jako forma Bourdieuho kapitálu symbolického, je analytickým nástrojem, který je schopen soupeřící teoretické přístupy do značné míry překlenout. Na jedné straně je pevně zakotven v daném subkulturálním prostředí a *de facto* i v obklopující

strukturu, neboť jeho ustavení je dáno výhradně uznáním ze strany aktérů (na základě jejich habitů, jež je definován například rodinným, třídním nebo profesním zázemím). Na straně druhé je subkulturní kapitál schopen zachytit charakteristiky ryze symbolické, které však aktéři na základě svého vsazení do vnitřní subkulturní struktury reflektují.

Samotné subkultury lze potom považovat za stále životaschopný konstrukt, jenž má své opodstatnění jak na úrovni teorie, tak na úrovni praktické. Oproti různým zájmovým skupinám či sdružením jsou vyděleny zejména významem role, kterou hraje ústřední subkulturní aktivita v životním stylu jejich aktérů. Ta má dominantní vliv i na ostatní sféry života a jedinec tak zpravidla jedná dle v subkultuře osvojených dispozic i mimo její fyzické hranice; subkultura je totiž pro její aktéry definována zejména symbolicky, spíše než fyzickým vymezením se. (Colosi 2010)

Arnošt Svoboda je odborným asistentem na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Vyučuje sociologicky zaměřené předměty a metodologii výzkumu. Jeho výzkumným zájmem je sociologie sportu, specifika tzv. alternativních sportů oproti sportům mainstreamovým a sociologie kultury obecně.

LITERATURA

- BALON, J. – HLADÍK, R., 2010: Proměny studia kultury: projekt kulturních studií. In: Šubrt, J. a kol. (eds.): Soudobá sociologie IV. Praha: Karolinum, s. 64-79.
- BEAL, B. – WEIDMAN, L., 2003: Authenticity in the Skateboarding World. In: Rinehart, R. E. – Sydnor S. (eds.): To the Extreme: Alternative Sports Inside and Out. Albany: State University of New York Press, s. 337-352.
- BEAL, B. – WILSON, C., 2004: 'Chicks Dig Scars': Commercialisation and the Transformation of Skateboarders' Identities. In: Wheaton, B. (ed.): Understanding Lifestyle Sports: Consumption, Identity, and Difference. New York: Routledge, s. 31-54.
- BEAL, B., 1995: Disqualifying the Official: An Exploration of Social Resistance through the Subculture of Skateboarding. *Sociology of Sport Journal* 12, s. 252-267.
- BECKER, H. S., 1951: The Professional Dance Musician and His Audience. *American Journal of Sociology* 57, č. 2, s. 136-144.
- BECKER, H. S., 1997: The Culture of a Deviant Group. The 'Jazz' Musician. In: Gelder, K. – Thornton, S. (eds.): *The Subcultures Reader*. London: Routledge, s. 55-65.
- BENNETT, A., 1999: Subcultures or Neo-Tribes? Rethinking the Relationship between Youth, Style and Musical Taste. *Sociology* 33, č. 3, s. 599-617.
- BENNETT, A., 2004: Situating Subculture: Reappraising the Sociological Significance of a 'De-Sociologized' Term. The Annual Meeting of the American Sociological

- Association, San Francisco. [online], 14.04.2004. [cit. 2016-02-29]. Dostupné na: WWW: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/0/9/3/1/p109318_index.html#citation.
- BLOUSIEN, D., 2003: 'Oh Bondage, Up Yours!' Or Here's Three Chords, Now Form a Band: Punk, Masochism, Skin, Anaclysis, Defacement. In: Muggleton, D. – Weinzierl, R. (eds.): *The Post-Subcultures Reader*. Oxford: Berg, s. 54-64.
- BOURDIEU, P., 1977: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BOURDIEU, P., 1978: Sport and Social Class. *Social Science Information* 17, č. 6, s. 819-840.
- BOURDIEU, P., 1984: *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- BOURDIEU, P., 1992: *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, P. – WACQUANT, L., 1992: *Introduction to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- BOURDIEU, P., 1998a: *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- BOURDIEU, P., 1998b: The State, Economics and Sport. *Sport in Society* 1, č. 2, s. 15-21.
- CLARKE, J. – HALL, S. – JEFFERSON, T. – ROBERTS, B., 2006: Subcultures, Cultures and Class. In: Hall, S. – Jefferson, T. (eds.): *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain. Second Edition*. London: Routledge, s. 3-59.
- COATES, E. – CLAYTON, B. – HUMBERSTONE, B., 2010: A Battle for Control: Exchanges of Power in the Subculture of Snowboarding. *Sport in Society* 13, č. 7-8, s. 1082-1101.
- COHEN, A. K., 1997a: A General Theory of Subculture. In: Gelder, K. – Thornton, S. (eds.): *The Subcultures Reader*. London: Routledge, s. 44-54.
- COHEN, P., 1997b: Subcultural Conflict and Working-Class Community. In: Gelder, K. – Thornton, S. (eds.): *The Subcultures Reader*. London: Routledge, s. 90-99.
- COLOSI, R., 2010: A Return to the Chicago School? From the 'Subculture' of Taxi Dancers to the Contemporary Lap Dancer. *Journal of Youth Studies* 13, č. 1, s. 1-16.
- CRESSEY, P. G., 1997: The Life-Cycle of the Taxi-Dancer. In: Gelder, K. – Thornton, S. (eds.): *The Subcultures Reader*. London: Routledge, s. 35-45.
- CROSSET, T. – BEAL, B., 1997: The Use of 'Subculture' and 'Subworld' in Ethnographic Works on Sport: A Discussion of Definitional Distinctions. *Sociology of Sport Journal* 14, č. 1, s. 73-85.
- DANT, T. – WHEATON, B., 2007: Windsurfing: An Extreme Form of Material and Embodied Interaction? *Anthropology Today* 23, č. 6, s. 8-12.
- DONNELLY, P. – YOUNG, K., 1988: The Construction and Confirmation of Identity in Sport Subcultures. *Sociology of Sport Journal* 5, č. 3, s. 223-240.
- DONNELLY, P., 1985: Sport Subcultures. *Exercise & Sport Sciences Reviews* 13, č. 1, s. 539-578.
- DRIESENS, O., 2013: Celebrity Capital: Redefining Celebrity Using Field Theory. *Theory and Society* 42, č. 5, s. 543-560.

- DRIVER, C., 2011: Embodying Hardcore: Rethinking 'Subcultural' Authenticities. *Journal of Youth Studies* 14, č. 8, s. 975-990.
- DUPONT, T., 2014: From Core to Consumer: The Informal Hierarchy of the Skateboard Scene. *Journal of Contemporary Ethnography* 43, č. 5, s. 556-581.
- EDWARDS, B. – CORTE, U., 2010: Commercialization and Lifestyle Sport: Lessons from 20 Years of Freestyle BMX in 'Pro-Town, USA'. *Sport in Society* 13, č. 7-8, s. 1135-1151.
- FINCHAM, B., 2007: 'Generally Speaking People are in it for the Cycling and the Beer': Bicycle Couriers, Subculture and Enjoyment. *Sociological Review* 55, č. 2, s. 189-202.
- GIDDENS, A., 1979: *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. Berkeley: University of California Press.
- GILCHRIST, P. – WHEATON, B., 2016: Lifestyle and Adventure Sports Among Youth. In: Green, K. – Smith, K.: *Routledge Handbook of Youth Sport*. Milton Park: Routledge, s. 186-200.
- GIULIANOTTI, R., 2002: Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football. *Journal of Sport and Social Issues* 26, č. 1, s. 25-46.
- GROSSBERG, L. 1997: *Bringing it All Back Home: Essays on Cultural Studies*. Durham: Duke University Press.
- HALL, S., 1980: Cultural Studies: Two Paradigms. *Media, Culture & Society* 2, č. 1, s. 57-72.
- HALL, S., 1997: The Work of Representation. In: Hall, S. (ed.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications, s. 13-74.
- HEBDIGE, D., 1979: *Subculture. The Meaning of Style*. London: Routledge.
- HODKINSON, P., 2016: Youth Cultures and the Rest of Life: Subcultures, Post-Subcultures and Beyond. *Journal of Youth Studies* 19, č. 5, s. 629-645.
- HOLLAND-SMITH, D., 2016: Social Capital, Social Media and the Changing Patterns of Participation in Climbing. *Sport in Society* (published online), s. 1-17. Dostupné z WWW: 10.1080/17430437.2016.1269078.
- HONEA, J. C., 2013: Beyond the Alternative vs. Mainstream Dichotomy: Olympic BMX and the Future of Action Sports. *The Journal of Popular Culture* 46, č. 6, s. 1253-1275.
- HUGHSON, J., 2008: 'They Think It's All Over': Sport and the End of Subculture Debate. In: Atkinson, M. – Young, K. (eds.): *Tribal Play: Subcultural Journeys Through Sport*. Bingley: Emerald Group Publishing, s. 49-66.
- JENKS, C., 2006: Leisure and Subculture. In: Rojek, C. – Shaw, S. M. – Veal, A. J. (eds.): *A Handbook of Leisure Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 288-303.
- JENSEN, S. Q., 2006: Rethinking Subcultural Capital. *Young* 14, č. 3, s. 257-276.
- KIDDER, J., 2012: Parkour: The Affective Appropriation of Urban Space, and the Real/Virtual Dialectic. *City & Community* 11, č. 3, s. 229-253.
- KIDDER, J., 2013: Parkour: Adventure, Risk, and Safety in the Urban Environment. *Qualitative Sociology* 36, č. 3, s. 231-250.

- KOLÁŘOVÁ, M., 2011: Úvodem: Zkoumání subkultur od stolu i v terénu. In: Kolářová, M. (ed.): *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 13-44.
- MAFFESOLI, M., 1996: *The Time of the Tribes*. London: Sage Publications.
- MARTIN, P. J., 2004: Culture, Subculture and Social Organization. In: Bennett, A. – Kahn-Harris, K. (eds.): *After Subculture. Critical Studies in Contemporary Youth Culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 21-48.
- MUGGLETON, D., 2007: Subculture. In: Ritzer, G. (ed.): *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Malden: Blackwell Publishing, s. 4877-4880.
- NUMERATO, D., 2015: 'Who Says "No to Modern Football?" Italian Supporters, Reflexivity, and Neo-Liberalism'. *Journal of Sport and Social Issues* 39, č. 2, s. 120-138.
- PARK, R. E., 1984: *The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. In: Park, R. E. – Burgess, E. W. – McKenzie, R. D. (eds.): *The City*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 1-46.
- POLSKY, N., 2007: *Hustlers, Beats and Others*. New Brunswick: Aldine transaction.
- RENDUELES, C., 2015: Common-Pool Resources in Rock Climbing. *Sociology of Sport Journal* 32, č. 4, s. 436-451.
- RINEHART, R. E., 2000: Emerging Arriving Sport: Alternatives to Formal Sports. In: Coakley, J. – Dunning, E. (eds.): *Handbook of Sports Studies*. London: SAGE Publications, s. 504-520.
- RINEHART, R. E., 2008: ESPN's X Games: Contests of Opposition, Resistance, Co-option, and Negotiation. In: Atkinson, M. – Young, K. (eds.): *Tribal Play: Subcultural Journeys Through Sport*. Bingley: Emerald Group Publishing, s. 175-195.
- ROBERTS, D., 2014: Modified People: Indicators of a Body Modification Subculture in a Post-Subculture World. *Sociology*, published online before print: <http://soc.sagepub.com/content/early/2014/12/16/0038038514554672>.
- SALOME, L., 2010: Constructing Authenticity in Contemporary Consumer Culture: the Case of Lifestyle Sports. *The European Journal for Sport and Society* 7, č. 1, s. 69-87.
- SHILDRICK, T. – MACDONALD, R., 2006: In Defence of Subculture: Young People, Leisure and Social Divisions. *Journal of Youth Studies* 9, č. 2, s. 125-140.
- SMART, B., 2005: *The Sport Star: Modern Sport and the Cultural Economy of Sporting Celebrity*. London: Sage Publications Ltd.
- SMOLÍK, J., 2008: *Fotbalové chuligánství. Historie, teorie a politizace fenoménu*. Karlovy Vary: VNP.
- SMOLÍK, J., 2015: Subkultury mládeže: Od deviace k fragmentaci. *Sociální pedagogika* 3, č. 1, s. 36-55.
- STAHL, G., 2003: Tastefully Renovating Subcultural Theory: Making Space for a New Model. In: Muggleton, D. – Weinzierl, R. (eds.): *The Post-Subcultures Reader*. Oxford: Berg, s. 27-40.
- STAPLETON, S. – TERRIO, S., 2012: Le Parkour: Urban Street Culture and the Commoditization of Male Youth Expression. *International Migration* 50, č. 6, s. 18-27.
- STRANGER, M., 2010: Surface and Substructure: Beneath Surfing's Commodified Surface. *Sport in Society* 13, č. 7-8, s. 1117-1134.

- SVOBODA, A., 2016a: Sportovní hvězda jako výsledek akumulace sportovního kapitálu. *Sociologický Časopis/Czech Sociological Review* 52, č. 4, s. 535-556.
- SVOBODA, A., 2016b: Symbolický kapitál aktérů sportovních on-line komunit: studie fotbalu, plavání a parkouru. *Česká kinantropologie* 20, č. 1, s. 31-41.
- THORNTON, S., 1995: *Club Cultures: Music, Media, and Subcultural Capital*. Cambridge: Polity Press.
- THORNTON, S., 1997: Introduction to Part One. In: Gelder, K. – Thornton, S. (eds.): *The Subcultures Reader*. London: Routledge, s. 11-15.
- THORPE, H. – AHMAD, N., 2015: Youth, Action Sports and Political Agency in the Middle East: Lessons from a Grassroots Parkour Group in Gaza. *International Review for the Sociology of Sport* 50, č. 6, s. 678-704.
- THORPE, H. – WHEATON, B., 2011: 'Generation X Games', Action Sports and the Olympic Movement: Understanding the Cultural Politics of Incorporation. *Sociology* 45, č. 5, s. 830-847.
- TOMLINSON, A., 2004: Pierre Bourdieu and the Sociological Study of Sport: Habitus, Capital and Field. In: Giulianotti, R. (ed.): *Sport and Modern Social Theorists*. New York: Palgrave Macmillan, s. 161-172.
- WACQUANT, L., 2004: *Body and Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. New York: Oxford University Press.
- WACQUANT, L., 2011: Habitus as Topic and Tool: Reflections on Becoming a Prizefighter. *Qualitative Research in Psychology* 8, č. 1, s. 81-92.
- WEINZIERL, R. – MUGGLETON, M., 2003: What is 'Post-Cultural Studies' Anyway? In: Muggleton, D. – Weinzierl, R. (eds.): *The Post-Subcultures Reader*. Oxford: Berg, s. 3-26.
- WHEATON, B. – BEAL, B., 2003: 'Keeping It Real'. *Subcultural Media and the Discourses of Authenticity in Alternative Sport*. *International Review for the Sociology of Sport* 38, č. 2, s. 155-176.
- WHEATON, B., 2000: 'Just Do It': Consumption, Commitment, and Identity in the Windsurfing Subculture. *Sociology of Sport Journal* 17, č. 3, s. 254-274.
- WHEATON, B., 2004: Introduction. *Mapping the Lifestyle Sport-Scape*. In: Wheaton, B. (ed.): *Understanding Lifestyle Sport: Consumption, Identity and Difference*. London: Routledge, s. 1-28.
- WHEATON, B., 2007: After Sport Culture: Rethinking Sport and Post-Subcultural Theory. *Journal of Sport & Social Issues* 31, č. 3, s. 283-307.
- WHEATON, B., 2010: Introducing the Consumption and Representation of Lifestyle Sports. *Sport in Society* 13, č. 7-8, s. 1057-1081.
- WHEATON, B., 2015: Assessing the Sociology of Sport: On Action Sport and the Politics of Identity. *International Review for the Sociology of Sport* 50, č. 4-5, s. 634-639.
- WILSON, B., 2008: Believe the Hype? The Impact of the Internet on Sport-Related Subcultures. In: Atkinson, M. – Young, K. (eds.): *Tribal Play: Subcultural Journeys Through Sport*. Bingley: Emerald Group Publishing, s. 135-152.